

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นทางศิลปะ

1.ความหมายของศิลปะ

ความหมายของ “ศิลปะ” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “ART” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก ปัญญา ความคิด และความงาม ซึ่งมีความหมายที่กว้างขวางทำให้การทำความเข้าใจในความหมายของคำว่าศิลปะเป็นเรื่องที่ยาก เพราะศิลปะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง และการแสดงอารมณ์ความรู้สึกภายในใจของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับความงาม ความพอใจของแต่ละคน บางคนอาจมีความชื่นชมในความงามแตกต่างกันและยังคงเป็นเรื่องที่เข้าใจยากสำหรับผู้ที่ไม่ได้ศึกษาศิลปะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้นิยามของศิลปะว่า “ศิลปะ คือ ฝีมือ ฝีมือทางการช่าง การแสดงซึ่งอารมณ์ สะเทือนใจ ให้ประจักษ์เห็น”

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2530 ได้อธิบายไว้ว่า “ศิลปะ เป็นภาษาสันสกฤต หมายถึง งานฝีมือทางการช่าง การแสดงออกมาให้ปรากฏขึ้นได้อย่างงดงามน่าฟัง น่าชม และเกิดอารมณ์สะเทือนใจ”

อริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) นักปราชญ์ชาวกรีกได้ให้นิยามไว้ว่า “งานศิลปะเป็นการลอกเลียนแบบธรรมชาติ” (The imitation of nature) ต่อมาได้มีนักปราชญ์ กวี ศิลปิน และนักการศึกษาหลายท่านได้ให้นิยามตามแนวคิดของแต่ละท่าน ดังต่อไปนี้

ฌ็อง เดอ ลา ฟงแตน (Jean de La Fontaine, 1621-95) กวีและนักเขียนนิทานชาวฝรั่งเศสได้กล่าวว่า “ศิลปะคือบุตรแห่งความจำเป็น”

เกอเท (Goethe, 1749-1832) กวีชาวเยอรมันกล่าวว่า “ศิลปะ ก็เป็นเพียงศิลปะ เพราะศิลปะไม่ใช่ธรรมชาติ” (Art is art only because it is not nature)

เฟรดริก เจมส์ เกรก (Frederik Willem de Klerk) ได้เขียนไว้ในคำนำสูจิบัตรการแสดง Armory show ในอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1913 ตอนหนึ่งกล่าวว่า “ศิลปะ คือ เครื่องหมายแห่งชีวิต” (Art is sign of life)

เฮอเบิร์ต รีด (Herbert Read, 1893-1968) นักวิจารณ์ศิลปะชั้นนำชาวอังกฤษได้ให้นิยามความหมายของศิลปะไว้ว่า “ศิลปะคือการแสดงออก” (Art is expression) โดยยึดหลักว่า อารมณ์และความรู้สึกเป็นสิ่งผลักดันให้เกิดการแสดงออกมาทางศิลปะ

เฮนรี มัวร์ (Henry Moore, 1894-1989) ประติมากรสมัยใหม่ชาวอังกฤษได้ให้ความหมายของศิลปะว่า “ศิลปะ คือ กิจกรรมอันต่อเนื่องแห่งสากลที่ปราศจากการแบ่งแยกระหว่างอดีตและปัจจุบัน”

เลโอ ตอลสตอย (Leo Tolstoy) กล่าวว่า “ศิลปะ คือ การสื่อสารของอารมณ์ที่เกิดขึ้นแก่บุคคลหนึ่งให้แก่บุคคลอื่น ๆ ที่มีอารมณ์อย่างเดียวกัน โดยการใช้เส้น สี เสียง การเคลื่อนไหว หรือคำพูด อารมณ์ยิ่งรุนแรงเพียงใด ศิลปะก็ยิ่งดีเพียงนั้น”

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี (C. Feroei, พ.ศ. 2435-2505) ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ให้ความหมายของศิลปะไว้ว่า “ศิลปะ หมายถึง งานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งจะต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด”

ชลูด นิยมเสมอ นิยามไว้ว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความรู้สึก สติปัญญา ความคิด และความงาม

วิรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ ได้ให้นิยามคำว่าศิลปะไว้ว่า เป็นผลงานที่เกิดจากการแสดงออกของอารมณ์ ปัญญา และทัศนคติ รวมทั้งทักษะความชำนาญ ชำนาญของมนุษย์การสร้างสรรค์งานศิลปะในปัจจุบันมีแนวโน้มไปในการสร้างสรรค์ และการแสดงออกของอารมณ์และความคิด

จากความคิดเห็นดังกล่าวนี้ จึงอาจสรุปได้ว่า “ศิลปะ” เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากอารมณ์ความรู้สึกและความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดความงาม และเกิดความพึงพอใจในภาพลักษณ์ของงานศิลปะที่เกิดจากจินตนาการไปตราบนานเท่านานโดยมีการสร้างสรรค์ พัฒนารูปแบบต่าง ๆ ออกไปอย่างมากมายไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจึงกลายเป็นมรดกตกทอดทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่ล้ำค่าของมนุษย์สืบต่อกันมา โดยถือว่าเป็นผลงานที่มีความหมายในหน้าที่หรือประโยชน์ และการสร้างสรรค์ ตามความต้องการอย่างเหมาะสมของสังคม (Social needs) ของแต่ละยุคแต่ละสมัย

2.ประเภทของศิลปะ (Classification of art)

ศิลปะสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 วิจิตรศิลป์ (Fine art) บางที่เราก็มักเรียกว่าประณีตศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้านจิตใจและอารมณ์แบ่งออกได้เป็น 5 แขนง คือ

2.1.1 จิตรกรรม หมายถึง การวาดภาพโดยใช้วัสดุการเขียนลงบนพื้นระนาบ

2.1.2 ประติมากรรม หมายถึง การปั้น การแกะสลัก และการหล่อ

2.1.3 สถาปัตยกรรม หมายถึง การออกแบบสิ่งก่อสร้างและที่อยู่อาศัย

2.1.4 วรรณกรรม หมายถึง การประพันธ์ต่าง ๆ

2.1.5 นาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่แสดงออกทางท่าทางและทางเสียงที่มีจังหวะ

2.2 ประยุกต์ศิลป์ (Applied art) หมายถึง ศิลปะที่ตอบสนองความต้องการทางร่างกาย จิตใจ ได้แก่

2.2.1 พาณิชยศิลป์ หรือศิลปะเพื่อการค้า

2.2.2 อุตสาหกรรมศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่เป็นผลผลิต
ด้านอุตสาหกรรม

2.2.3 มัณฑนศิลป์ หมายถึง ศิลปะการออกแบบตกแต่ง
ภายใน – ภายนอก

2.2.4 ศิลปะหัตถกรรม หมายถึง ศิลปะที่ทำด้วยมือ
เป็นส่วนใหญ่ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “หัตถศิลป์”

ภาพที่ 1.1 การแสดงโขนนาฏศิลป์(สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์, 2015)

3.ทัศนศิลป์ (Visual Art)

ทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่มีตัวตน กินเนื้อที่ในอากาศ สามารถจับต้องได้และสนองประสาทสัมผัสทางตา สามารถแบ่งออกได้เป็นแขนงต่าง ๆ คือ

จิตรกรรม (Painting) คือการเขียนภาพโดยใช้สี ส่วนมากผู้เขียนใช้พู่กัน ซึ่งเป็นการถ่ายทอดรูปแบบที่เห็นจากธรรมชาติ หรือ สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นตามแนวความคิดสร้างสรรค์ ผู้ที่ทำงานจิตรกรรม เรียกว่า “จิตรกร (Artist)”

ภาพที่ 1.2ผลงานภาพวาดจิตรกรรม “Starry Night” (วินเซนต์ แวน โก๊ะ, 1889)

ประติมากรรม (Sculpture) มีลักษณะเป็นสามมิติ คือ มีความกว้าง ความยาว ความหนา หรือความสูง มีวิธีทำได้หลายวิธี เช่นปั้น แกะสลัก ทูบ และหล่อ เป็นต้น

ภาพที่ 1.3 ผลงานประติมากรรม “ชีวิตที่เสียดุล” (ประสิทธิ์ วิชายะ, 2559)

สถาปัตยกรรม (Architecture) เป็นงานที่รวมจิตรกรรมและประติมากรรมมาประกอบด้วยมีขนาดใหญ่กว่าศิลปะแขนงอื่น ๆ เป็นทัศนศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบก่อสร้างเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เป็นการกำหนดขอบเขตบริเวณว่างเพื่อให้เกิดประโยชน์ ผู้ออกแบบสถาปัตยกรรม เรียกว่า สถาปนิก (Architect)

ภาพที่ 1.4 ผลงานสถาปัตยกรรมวัดร่องขุ่น จ.เชียงราย (เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์, 2540)

3.1 ทักษะธาตุ(visual elements)

ทักษะธาตุ (visual elements) หมายถึง สิ่งที่เป็นปัจจัยของการมองเห็นเป็นส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเป็นภาพ เป็นองค์ประกอบสำคัญของงานศิลป์ ได้แก่ จุด เส้น น้ำหนัก พื้นที่ว่าง รูปร่างและรูปทรง สี และลักษณะพื้นผิว

1.) จุด (Dot)

จุด (Dot) ในทางทัศนศิลป์ หมายถึง อนุภาคที่เล็กที่สุด เป็นส่วนประกอบที่เป็นพื้นฐานเบื้องต้นที่มองเห็นได้ในงานออกแบบ เมื่อนำจุดมาเรียงต่อกันในตำแหน่งที่เหมาะสมและซ้ำๆ กัน ทำให้เกิดเป็นเส้น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะผิว เป็นต้น จุดปรากฏได้ 2 ลักษณะคือ

- เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น จุดในลายของสัตว์ เปลือกหอย ผีเสื้อ แมลง พืช เปลือกไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 1.5 แสดงจุดที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติบนปีกผีเสื้อ (Nandhu Kumar, 2016)

- เกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น คือ การใช้วัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ปากกา ดินสอ พู่กัน นำมาจิ้ม กด ทำให้เกิดจุดในทางศิลปะ สามารถนำจุดมาสร้างสรรค์ประกอบรวมกับองค์ประกอบอื่น ๆ เพื่อสร้างเป็นผลงานศิลปะที่มีความหมาย

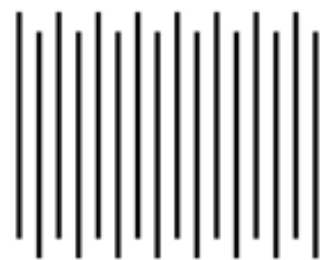

ภาพที่ 1.6 แสดงผลงานศิลปะที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจากจุด (Toru kn, 2016)

2.) เส้น (Line)

เส้น (Line) หมายถึง จุดหลาย ๆ จุดต่อกันเป็นสาย เป็นแถวแนวไปในทิศทางเดียวกันและเคลื่อนที่ไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยแรงผลักดันหรือรอยขีด ขีด เขียนของวัตถุเป็นรอยยาว เส้นพื้นฐานแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ เส้นตรง (Straight Line) และเส้นโค้ง (Curve Line)

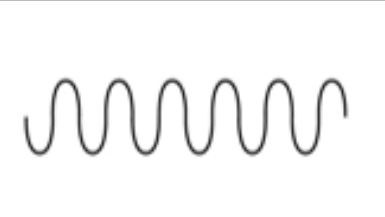

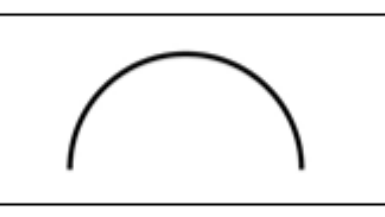
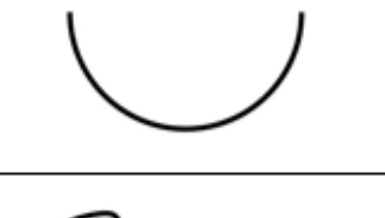

เส้น คือส่วนประกอบที่สำคัญของภาพ เส้นแต่ละชนิดมีความหมายในตัวของมัน ทำให้แต่ละบุคคลสามารถจินตนาการได้แตกต่างกันตามความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน ลักษณะของเส้นแต่ละชนิดให้ความรู้สึกและความหมายต่างกัันดังปรากฏในตารางต่อไปนี้

ลักษณะของเส้นตรง (Straight Line)	
	<u>เส้นตั้ง หรือเส้นตั้ง</u> ให้ความรู้สึกสงบมั่นคง แข็งแรง แน่นนอน เป็นระเบียบ
	<u>เส้นนอน</u> ให้ความรู้สึกสงบราบรื่น
	<u>เส้นฟันปลา</u> ให้ความรู้สึกรุนแรงกระแทกตื่นเต้น
	<u>เส้นประ</u> ให้ความรู้สึกใจหายไม่แน่นอน
	<u>เส้นเฉียง</u> ให้ความรู้สึกไม่มั่นคงโอนเอน

ตารางที่ 1.1 แสดงลักษณะของเส้นตรง(Straight Line)

เส้นในงานศิลปะคือเส้นในจินตนาการมองไม่เห็นด้วยสายตา เป็นเส้นในความรู้สึกนึกคิดคำนึงจากภาพที่มองเห็น เป็นเส้นภายนอกของวัตถุลากจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เป็นเส้นโครงสร้างภายนอกของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่น เส้นภายนอก เส้นภายใน เส้นแกน เป็นต้นตัวอย่างเช่น เส้นรอบนอกของภูเขา ต้นไม้ รูปทรงของคน เส้นภายในที่ว่างของพุ่มไม้ คน สัตว์ เส้นแกนของต้นไม้ เป็นต้น

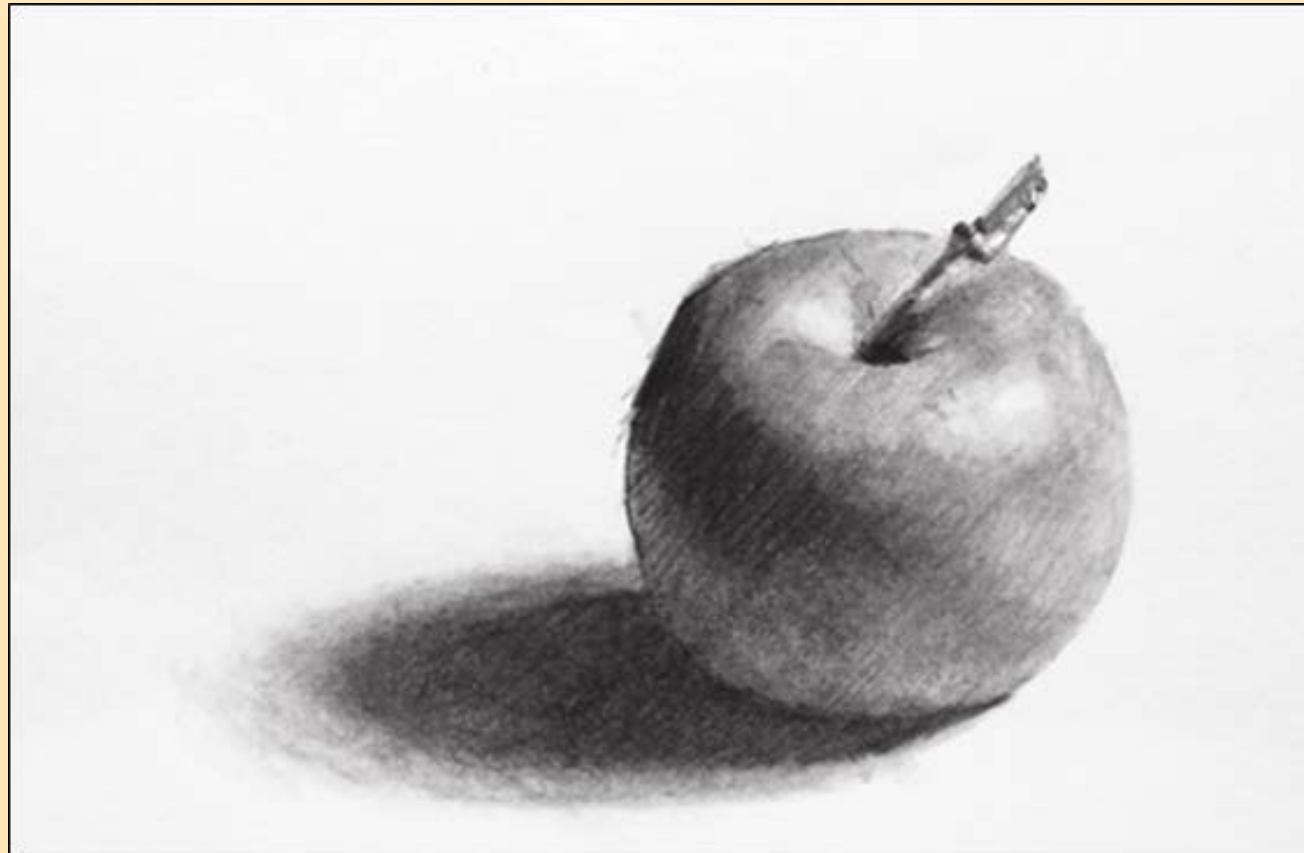
นอกจากนี้ยังมีเส้นขีดเขียนลากตัวของพู่กัน ปากกา ดินสอ หรือวัตถุอื่น ๆ ไปตามอารมณ์ของผู้เขียนเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของแต่ละบุคคล

ลักษณะของเส้นโค้ง(Curve Line)	
	<u>เส้นคด</u> ให้ความรู้สึกสั่นไหวต่อเนื่อง อ่อนช้อย
	<u>เส้นก้นหอย</u> ให้ความรู้สึก อึดอัด
	<u>เส้นโค้งขึ้น</u> ให้ความรู้สึกแข็งแรงเชื่อมั่น
	<u>เส้นโค้งลง</u> ให้ความรู้สึกอ่อนโยนอ่อนไหวไม่แข็งแรง
	<u>เส้นอิสระ</u> ให้ความรู้สึกวุ่นวายไม่เป็นระเบียบ

ตารางที่ 1.2 แสดงลักษณะของเส้นโค้ง (Curve Line)

3.) น้ำหนัก (Value)

น้ำหนัก (Value) หมายถึง ความเข้มความอ่อนของสี หรือแสงเงาตามที่ประสาทตารับรู้ที่นำมาใช้ในการเขียนภาพ น้ำหนักทำให้รูปทรงมี ปริมาตร และให้เกิดมิติระยะใกล้ไกลแก่ภาพ

ภาพที่ 1.7 แสดงผลงานภาพวาดที่มีองค์ประกอบของน้ำหนัก (Will Kemp, 2014)

แสงและเงา (Light & Shade) เป็นองค์ประกอบที่อยู่คู่กัน “แสง” เมื่อส่องกระทบกับวัตถุจะทำให้เกิด “เงา” แสงและเงา เป็นตัวกำหนดระดับของค่าน้ำหนัก ความเข้มของเงาจะขึ้นอยู่กับความเข้มของแสง ในที่ที่มีแสงสว่างมากเงาจะเข้มขึ้น และในที่ที่มีแสงสว่างน้อย เงาจะไม่ชัดเจน ในที่ที่ไม่มีแสงสว่างจะไม่มีเงา และเงาจะอยู่ในทางตรงข้ามกับแสงเสมอค่าน้ำหนักของแสงและเงาที่เกิดบนวัตถุ สามารถจำแนกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ดังนี้

- บริเวณแสงสว่างจัด (Hi-light) เป็นบริเวณที่อยู่ใกล้แหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด จะมีความสว่างมากที่สุดในวัตถุที่มีผิวมันวาวจะสะท้อนแหล่งกำเนิดแสงออกมาให้เห็นได้ชัด
- บริเวณแสงสว่าง (Light) เป็นบริเวณที่ได้รับแสงสว่าง ร่องลงมาจากบริเวณแสงสว่างจัด เนื่องจากอยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงออกมา และเริ่มมีค่าน้ำหนักอ่อน ๆ
- บริเวณเงา (Shade) เป็นบริเวณที่ไม่ได้รับแสงสว่าง เป็นบริเวณที่ถูกบดบังจาก แสงสว่าง ซึ่งจะมีค่าน้ำหนักเข้มมากขึ้นกว่าบริเวณแสงสว่าง
- บริเวณเงาเข้มจัด (Hi-Shade) เป็นบริเวณที่อยู่ห่างจากแหล่งกำเนิดแสงมากที่สุด หรือเป็นบริเวณที่ถูกบดบังมากหลาย ๆ ชั้น จะมีค่าน้ำหนักที่เข้มมากไปจนถึงเข้มที่สุด
- บริเวณเงาตกทอด เป็นบริเวณของพื้นหลังที่เงาของวัตถุทาบบลงไป เป็นบริเวณเงาที่อยู่ ภายนอกวัตถุ และจะมีความเข้มของค่าน้ำหนักขึ้นอยู่กับ ความเข้มของเงา น้ำหนักของพื้น หลัง ทิศทางและระยะของเงา

ภาพที่ 1.8 แสดงผลงานภาพถ่าย
ที่มีองค์ประกอบของน้ำหนัก
(George Becker, 2016)

4.) พื้นที่ว่าง (Space)

พื้นที่ว่าง (Space) หรือ ช่องไฟ หมายถึง บริเวณว่างโดยรอบวัตถุ (Object) เรียกว่า พื้นที่ว่างทางลบ (Negative Space) และบริเวณว่างที่ตัวของวัตถุเรียกว่า พื้นที่ว่างทางบวก (Positive Space) ในการออกแบบงานต่างๆ จะต้องคำนึงถึงช่วงระยะ ให้มีความสัมพันธ์กัน พื้นที่ว่างมีได้หลายลักษณะ ดังนี้

- อากาศที่โอบล้อมรูปทรง
- ระยะห่างระหว่างรูปทรง

ภาพที่ 1.9 แสดงตัวอย่างภาพที่อากาศที่โอบล้อมรูปทรง (Monicore, 2016)

ภาพที่ 1.10 แสดงภาพช่องไฟในการจัดวางองค์ประกอบของสีแต่ละแท่ง

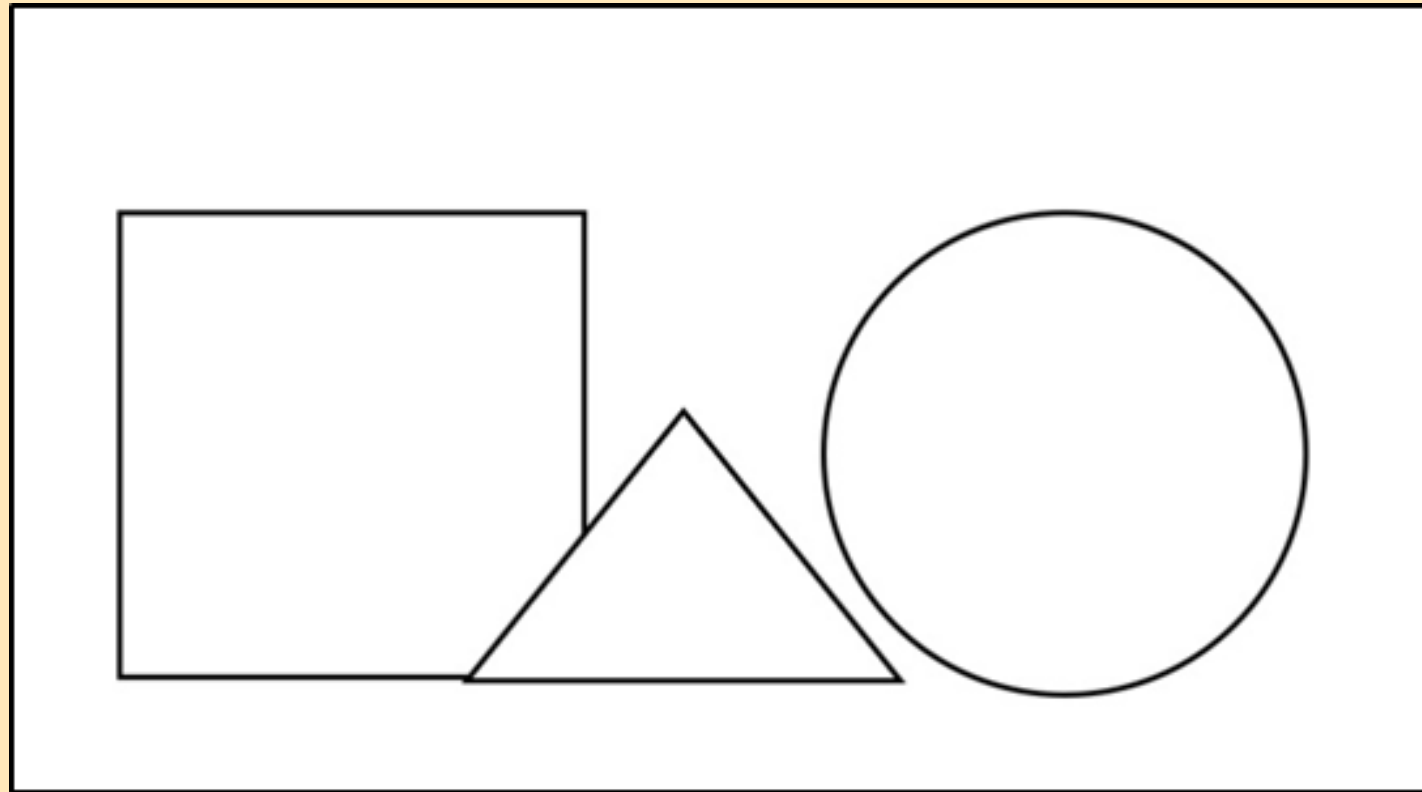
- บริเวณภายในรูปทรงที่มีลักษณะกลวงหรือทะลุเป็นช่องที่มีอากาศผ่านเข้าไปได้
- บริเวณว่างของภาพเขียนหรือภาพวาด ที่มองดูเป็นช่องลึกเข้าไปในภาพ เรียกว่า บริเวณว่างลวงตา

ภาพที่ 1.1 แสดงภาพที่มีองค์ประกอบที่ว่าง (คมกริช ทรงสิริวิทย์, 2557)

5.) รูปร่างและรูปทรง (Shape and Form)

รูปร่าง หมายถึง เส้นรอบนอกทางกายภาพของวัตถุ ที่แสดงพื้นที่ขอบเขต ของรูปต่าง ๆ เช่น รูปวงกลม สีเหลี่ยม รูปร่างของเครื่องใช้ คน สัตว์ พืช เป็นต้น ที่มีลักษณะ 2 มิติ คือ มีความกว้าง และความยาว

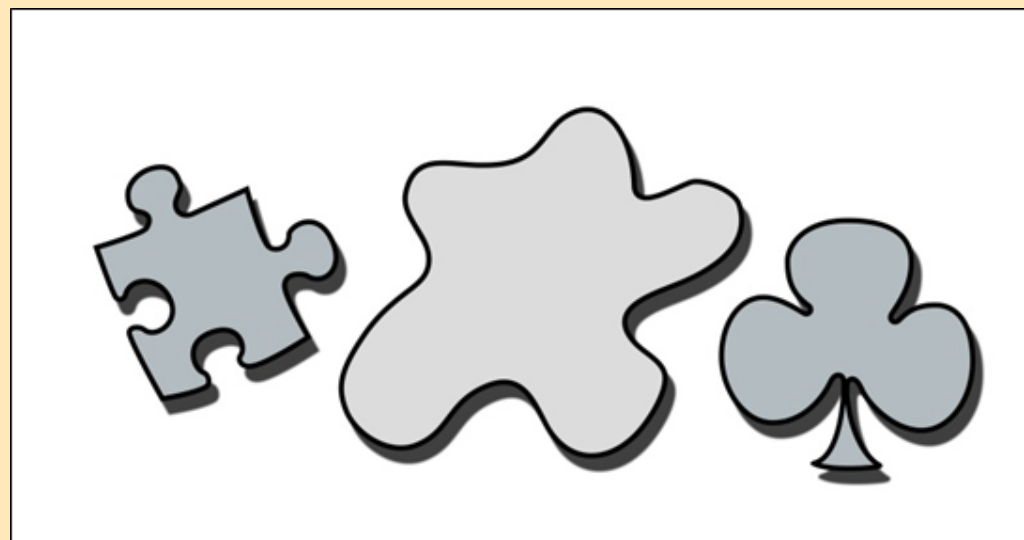
ภาพที่ 1.12 แสดงภาพรูปร่างสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม และวงกลม

รูปทรง หมายถึง โครงสร้างของวัตถุที่ปรากฏในลักษณะ 3 มิติ คือ มีส่วนกว้าง ยาว และหนาหรือลึก จะให้ความรู้สึกเป็นปริมาตร มีเนื้อที่ภายในและมีน้ำหนัก รูปร่างและรูปทรง แบ่งตามลักษณะที่แสดงออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- รูปร่างรูปทรงธรรมชาติ หมายถึง รูปที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติได้แก่ คน สัตว์ พืช
- รูปทรงเลขาคณิต หมายถึง รูปที่มนุษย์สร้างขึ้นมีโครงสร้างแน่นอน ได้แก่ รูปสามเหลี่ยม รูปสี่เหลี่ยม และรูปวงกลม
- รูปทรงอิสระ หมายถึง รูปที่เกิดขึ้นตามความต้องการของผู้สร้างสรรค์ ให้ความรู้สึกที่เป็นอิสระไม่แน่นอน เช่น รูปร่างของก้อนเมฆ คิว้น เป็นต้น

ภาพที่ 1.13 แสดงภาพรูปร่างสี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม และวงกลมในลักษณะสามมิติ

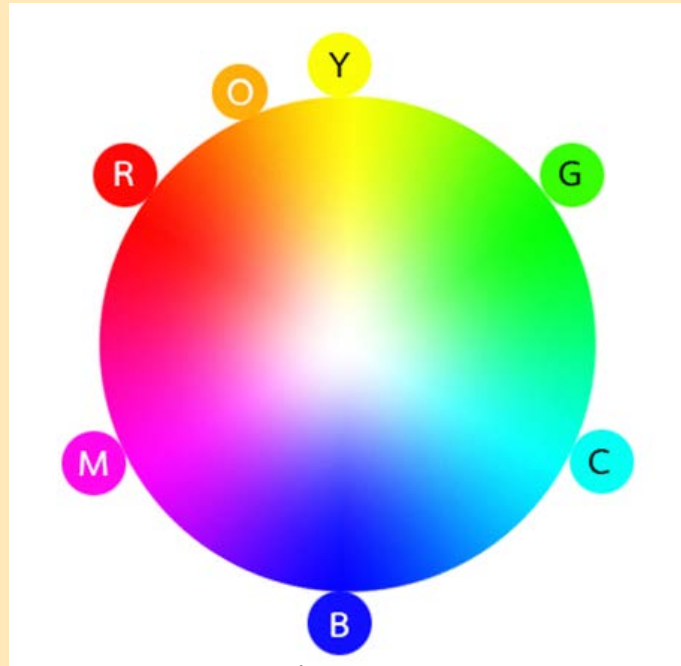
ภาพที่ 1.14 แสดงภาพรูปทรงอิสระ

6.)สี (Color)

สี (Color) คือลักษณะของแสงสว่าง ปรากฏแก่ตาให้เห็นหรือสิ่งที่ทำให้ตาเห็นเป็น ขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น เช่น สีทาบ้าน สีย้อมผ้า สีวาดภาพ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2554)

สี ที่ปรากฏในธรรมชาติ เกิดจากการสะท้อนของแสงสว่างตกกระทบกับวัตถุแล้วเกิดการหักเหของแสง (Spectrum) สี เป็นคลื่นแสงชนิดหนึ่ง ซึ่งปรากฏให้เห็นเมื่อแสงผ่านละอองไอน้ำในอากาศ หรือ แท่งแก้วปริซึม ปรากฏเป็นสีต่าง ๆ รวม 7 สี ได้แก่ สีแดง ม่วง ส้ม เหลือง น้ำเงิน คราม และเขียว เรียกว่า สีรุ้ง ที่ปรากฏบนท้องฟ้า

ตามธรรมชาติในแสงนั้นมีสีต่าง ๆ รวมกันอยู่อย่างสมดุลเป็นแสงสีขาวใสเมื่อแสงกระทบกับสีของวัตถุ ก็จะสะท้อนสีวัตถุนั้นออกมาเข้าตาเรา วัตถุสีขาวจะสะท้อนได้ทุกสี ส่วนวัตถุสีดำนั้นจะดูดกลืนแสงไว้ไม่สะท้อนสีใดออกมาเลย

ภาพที่ 1.15 สีรุ้ง ที่ปรากฏในธรรมชาติ

ประเภทของสี

สี มีอยู่ทั่วไปในสิ่งแวดล้อมรอบๆตัวเรา สีที่ปรากฏอยู่ในโลกสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1.) สีที่เกิดในธรรมชาติ มีอยู่ 2 ชนิดคือ

ก. สีที่เป็นแสง (Spectrum) คือ สีที่เกิดจากการหักเหของแสง เช่น สีรุ้ง สีจากแท่งแก้วปริซึม

ข. สีที่อยู่ในวัตถุ หรือเนื้อสี (Pigment) คือ สีที่มีอยู่ในวัตถุธรรมชาติทั่วไป เช่น สีของพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุต่างๆ

2.) สีที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ สีที่ได้จากการสังเคราะห์ เพื่อใช้ประโยชน์ในงานต่าง ๆ เช่น งานศิลปะ อุตสาหกรรม การพาณิชย์ และในชีวิตประจำวัน โดยสังเคราะห์จากวัสดุธรรมชาติ และจากสารเคมี ที่เรียกว่า สีวิทยาศาสตร์ ซึ่งสีที่ได้จากการสังเคราะห์สามารถนำมาผสมกัน ให้เกิดเป็นสีต่าง ๆ อีกมากมาย

ภาพที่ 1.16 สี (Color)

สีกับอารมณ์ความรู้สึก

ในด้านจิตวิทยา “สี” เป็นตัวกระตุ้นความรู้สึกและมีผลต่อจิตใจของมนุษย์ สีต่าง ๆ จะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกัน ดังนั้นเราจึงมักใช้สีเพื่อสื่อความรู้สึกและความหมายต่าง ๆ ดังนี้

- สีแดง : ให้ความรู้สึกเร้าร้อน รุนแรง อันตราย ตื่นเต้น
- สีเหลือง : ให้ความรู้สึก สว่าง อบอุ่น แจ่มแจ้ง ราเริง ศรีธา มั่งคั่ง
- สีเขียว : ให้ความรู้สึก สดใส สดชื่น เย็น ปลอดภัย สบายตา มุ่งหวัง
- สีฟ้า : ให้ความรู้สึก ปลอดภัย แจ่มใส กว้าง ปราดเปรื่อง
- สีม่วง : ให้ความรู้สึก เศร้า หม่นหมอง ลึกลับ
- สีแสด : ให้ความรู้สึก สดใส ร้อนแรง เจิดจ้า มีพลัง อำนาจ
- สีเทา : ให้ความรู้สึก เศร้า เจ็บขริม สงบ แก่ชรา
- สีน้ำเงิน : ให้ความรู้สึก เจ็บขริม สงบสุข จริงจัง มีสมาธิ
- สีน้ำตาล : ให้ความรู้สึก แห้งแล้ง ไม่สดชื่น น่าเบื่อ
- สีชมพู : ให้ความรู้สึก อ่อนหวาน เป็นผู้หญิง ประณีต ราเริง
- สีดำ : ให้ความรู้สึก มีดมืด เศร้า น่ากลัว หนักแน่น
- สีขาว : ให้ความรู้สึก บริสุทธิ ผุดผ่อง ว่างเปล่า จืดชืด

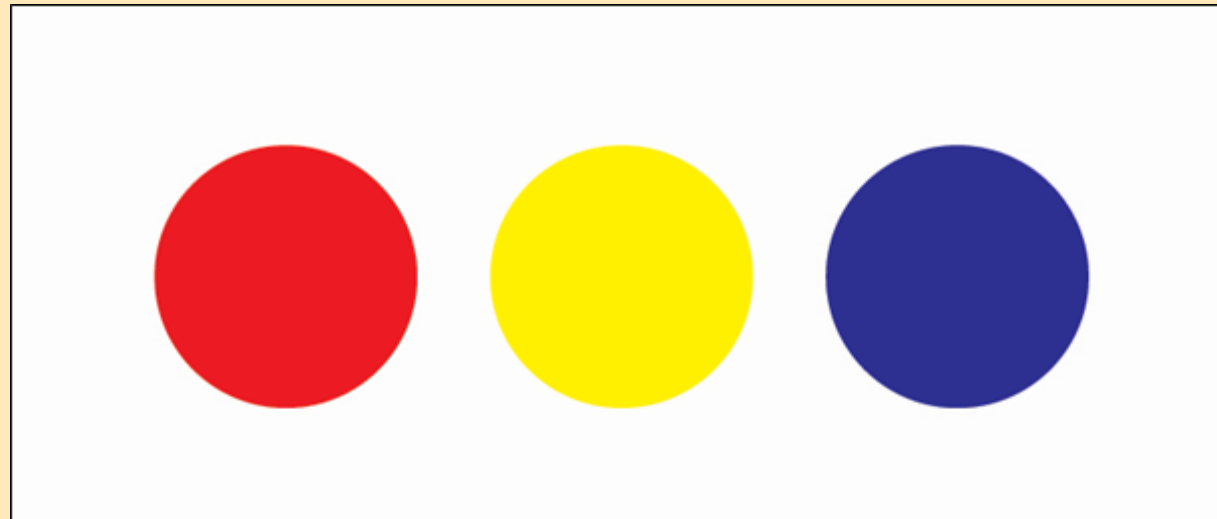
แม่สี (Primary Color)

แม่สีศิลปะ (Primary Color) หรือบางครั้งเรียกว่า “แม่สีวัตถุธาตุ” หมายถึงสีที่ใช้ในการวาดภาพ หรือสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะทั่ว ๆ ไป ซึ่งเมื่อนำมาผสมกันในปริมาณที่ต่างอัตราส่วนกันจะเกิดสีอื่นต่าง ๆ มากมายให้เราได้เลือกหรือนำมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานที่สวยงามได้ สีที่ใช้ในงานศิลปะเราเรียกว่า แม่สีช่างเขียน (ARTIST) มี 3 สี คือสีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงิน

แม่สี มีอยู่ 2 ชนิด ดังนี้

-แม่สีของแสง เกิดจากการหักเหของแสงผ่านแท่งแก้วปริซึม มี 3 สี คือ สีแดง สีเหลือง และสีน้ำเงินอยู่ในรูปของแสงรังสี ซึ่งเป็นพลังงานชนิดเดียวที่มีสี คุณสมบัติของแสงสามารถนำมาใช้ในการถ่ายภาพภาพโทรทัศน์การจัดแสงสีในการแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

-แม่สีวัตถุธาตุ เป็นสีที่ได้มาจากธรรมชาติ และจากการสังเคราะห์โดยกระบวนการทางเคมี มี 3 สี คือ สีแดง สีเหลืองและสีน้ำเงิน แม่สีวัตถุธาตุเป็นแม่สีที่นำมาใช้งานกันอย่างกว้างขวางในวงการศิลปะ วงการอุตสาหกรรม ฯลฯ

ภาพที่ 1.17 แม่สี

การผสมของแม่สีข้างเขียนนั้นสามารถผสมให้เป็นสีต่าง ๆ ได้มากมายตามหลักของทฤษฎีสีนั้นกล่าวได้ว่าวัตถุสีใด ๆ ก็ตามย่อมสะท้อนสีตัวของมันออกมาให้เห็นขณะเดียวกันก็ดึงดูดเอาสีของแม่สีไม่ปรากฏเข้ามาด้วย เช่น

- สีแดง (CRIMSON LAKE) สะท้อนรังสีของสีแดงออกมาแล้วดึงดูดเอาสีน้ำเงินกับสีเหลืองซึ่งต่างผสมกันในตัวแล้วกลายเป็นสีเขียว อันเป็นคู่สีของสีแดง

- สีเหลือง (GAMBOGE YELLOW) สะท้อนรังสีของสีเหลืองออกมาแล้วดึงดูดเอาสีแดงกับสีน้ำเงินซึ่งผสมกันในตัวแล้วกลายเป็นสีม่วง อันเป็นคู่สีของสีเหลือง

- สีน้ำเงิน (PRESSION BLUE) สะท้อนรังสีของสีน้ำเงินออกมาแล้วดึงดูดเอาสีแดงกับสีเหลืองเข้ามาแล้วผสมกันก็จะกลายเป็นสีส้ม ซึ่งเป็นคู่สีของสีน้ำเงิน

7.) พื้นผิว (Texture)

มีผู้ให้ความหมายของพื้นผิว (Texture) ในทัศนะที่มีทิศทางเดียวกัน ดังนี้
ผิวสัมผัส เป็นลักษณะพื้นผิวของรูปร่างหรือรูปทรงต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างกันไป มีทั้งผิวละเอียด ผิวหยาบ ผิว
ขรุขระ หรือผิวมัน เราสังเกตเห็นได้ด้วยตาและจากประสบการณ์ที่เคยสัมผัส (เลอสม สถาปิตานนท์. 2537: 70)

ลักษณะผิว หมายถึง ลักษณะของบริเวณพื้นผิวของสิ่งต่าง ๆ ที่เมื่อสัมผัสจับต้องหรือเมื่อเห็นแล้วรู้สึกได้ว่าหยาบ
ละเอียด มัน ด้าน ขรุขระ เป็นจุด เป็นกำมะหยี่ (ชลูด นิยมเสมอ. 2539: 62)

วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ ได้ให้ความหมายของคำว่า “พื้นผิว” ไว้ว่าหมายถึง บริเวณผิวนอกของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏให้
เห็น รับรู้ได้ด้วยการรับสัมผัสทางตาและกายสัมผัส ก่อให้เกิดความรู้สึกในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น หยาบ ละเอียด มันวาว
ด้าน และขรุขระ (วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ.ม.ป.ป. 111)

จากทัศนะข้างต้นจึงพอจะสรุปได้ว่า พื้นผิว (Texture) หมายถึง ลักษณะภายนอกของวัตถุที่เรามองเห็นและสัมผัสได้
เกิดจากธรรมชาติและมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น ภาพที่มีลักษณะพื้นผิวที่แตกต่างกันจะให้ความรู้สึกสนุกสนานตื่นเต้นและมี
ชีวิตชีวา พื้นผิวสามารถก่อให้เกิดความรู้สึกที่ต่างกันอย่างเช่น หยาบ ละเอียด มันวาว ด้าน และขรุขระ เป็นต้น

ภาพที่ 1.18 แสดงพื้นผิวทราย
ที่มีความละเอียด (Pixabay, 2016)

ภาพที่ 1.19 แสดงภาพถ่ายพื้นผิวที่มีลักษณะพริ้วไหวและละเอียด
(Paul IJsendoorn, 2009)

ภาพที่ 1.20 แสดงภาพถ่ายพื้นผิวของหินที่มีลักษณะขรุขระ
(Paula, 2016)

4. องค์ประกอบศิลป์ (Composition)

องค์ประกอบศิลป์ หมายถึง การนำส่วนประกอบต่าง ๆ ของทัศนธาตุต่าง ๆ เช่น จุด เส้น รูปร่าง รูปทรง ขนาด สัดส่วน แสงเงา สี ช่องว่าง และลักษณะพื้นผิว มาสร้างสรรค์เป็นผลงาน การเรียนรู้องค์ประกอบศิลป์จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะทุกแขนงเพื่อให้เกิดความงามหรือสื่อความหมายทางศิลปะได้ โดยยึดหลักการจัดดังนี้

4.1 เอกภาพ (Unity)

เอกภาพ (Unity) หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความสอดคล้องกลมกลืนเป็นหน่วยเดียวกัน ด้วยการจัดองค์ประกอบให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันเป็นกลุ่มก้อน ไม่กระจัดกระจาย โดยการจัดระเบียบของรูปทรงจังหวะเนื้อหาให้เกิดดุลยภาพ จะได้สื่ออารมณ์ ความรู้สึก ความหมายได้ง่ายและรวดเร็ว

ภาพที่ 1.21 ภาพวาดที่ีมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Leon Zernitsky, 2017)

4.2 ความสมดุล (Balance)

ความสมดุลหรือดุลยภาพ (Balance) หมายถึง ความเท่ากันเสมอกัน มีน้ำหนักหรือความกลมกลืนพอเหมาะพอดี โดยมีแกนสมมติทำหน้าที่แบ่งภาพให้ซ้ายขวา บน ล่าง ให้เท่ากัน การเท่ากันอาจไม่เท่ากันจริง ๆ ก็ได้ แต่จะเท่ากันในความรู้สึกตามที่ตามองเห็นความสมดุลแบ่งเป็น 2 ประเภท

- ความสมดุล 2 ข้างเท่ากัน (Symmetrical Balance) หมายถึง การจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ของศิลปะให้ทั้ง 2 ข้างแกนสมมติมีขนาด สัดส่วน และน้ำหนักเท่ากัน หรือมีรูปแบบเหมือนกันคล้ายกัน เช่น การวาดภาพหรือถ่ายภาพที่มีองค์ประกอบด้านซ้ายและขวาเหมือนกันมาก

- ความสมดุล 2 ข้างไม่เท่ากัน (Asymmetrical Balance) หมายถึง การจัดองค์ประกอบของศิลปะ ทั้ง 2 ข้างแกนสมมติมีขนาดสัดส่วนน้ำหนักไม่เท่ากัน ไม่เหมือนกัน ไม่เสมอกันแต่สมดุลกันในความรู้สึก

ภาพที่ 1.22 แสดงภาพถ่ายที่มีองค์ประกอบความสมดุลแบบ 2 ข้างเท่ากัน

(Adam Romanowicz, 2008)

ภาพที่ 1.23 แสดงภาพถ่ายที่มีองค์ประกอบความสมดุลแบบ 2 ข้างไม่เท่ากัน

(Guido Borelli, 2010)

4.3 จังหวะ จุดเด่น (Dominance)

จุดเด่นหรือจุดสนใจหมายถึง ส่วนสำคัญที่ปรากฏชัดเจนที่สุดในงานศิลปะ จุดเด่นจะช่วยสร้างความน่าสนใจในผลงานให้ภาพเขียนมีความสวยงามมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น จุดเด่นเกิดจากการจัดวางที่เหมาะสมและรู้จักการเน้นภาพ (Emphasis) ที่ดี จุดเด่นมี 2 แบบคือ

- จุดเด่นหลักเป็นภาพที่มีความสำคัญมากที่สุดในเรื่องที่จะเขียน แสดงออกถึงเรื่องราวที่ชัดเจนเด่นชัดที่สุดในภาพ
- จุดเด่นรอง เป็นภาพประกอบของจุดเด่นหลัก ทำหน้าที่สนับสนุนจุดเด่นหลักให้ภาพมีความสวยงามยิ่งขึ้น เช่น ภาพเรือดำน้ำกลางที่มีจุดเด่นของภาพอยู่ที่เรือลำใหญ่ด้านซ้าย และมีจุดเด่นรองคือเรือดำน้ำขวาทำหน้าที่สนับสนุนให้ภาพมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 1.24 แสดงภาพถ่ายที่มีจุดเด่นหลักเพียงจุดเดียว
(Sandy Taylor, 2017)

ภาพที่ 1.25 แสดงภาพถ่ายที่มีจุดเด่นรองทำหน้าที่สนับสนุนจุดเด่นหลัก
(William Bradford, 2012)

4.4 ความกลมกลืน (Harmony)

ความกลมกลืน (Harmony) หมายถึง การประสานเข้าสนิทกัน กลมกลืน ประองตอง สามัคคี ลงรอย ในทางทัศนศิลป์ ความกลมกลืน หมายถึง การรวมกันของหน่วยย่อยต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ส่วนประกอบมูลฐานของศิลปะ คือ จุด เส้น รูปร่างรูปทรง ที่ว่าง สี พื้นผิว น้ำหนัก อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง และการจัดวางองค์ประกอบทำให้เกิดเป็นการประสานเข้ากันได้ อย่างสนิท โดยไม่มีความขัดแย้ง ทำให้ผลงานการออกแบบ ทัศนศิลป์ มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หรือความมีเอกภาพ

ภาพด้านล่างเป็นความกลมกลืนด้านเรื่องราวที่สอดคล้องเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมชาติ และเป็นความกลมกลืนในเรื่องสีวรรณะเดียวกัน

ภาพที่ 1.26 แสดงภาพที่มีความกลมกลืนในส่วนของสีที่ไปในทิศทางเดียวกัน
(Hardibudi, 2016)

ภาพที่ 1.27 แสดงภาพที่มีองค์ประกอบของความกลมกลืน
(Chuck Pinson, 2013)

4.5 ความขัดแย้ง (Contrast)

ความขัดแย้ง (Contrast) หมายถึง ความไม่ลงรอยกัน ไม่เข้ากันขององค์ประกอบต่าง ๆ ของงานศิลปะ ไม่ว่าจะเป็น รูปทรง ขนาด เส้น พื้นผิว สี และถูกจัดวางเพื่อให้เกิดความงามทางศิลปะ เช่น รูปทรงที่ต่างกัน สีตรงกันข้ามกัน ลักษณะผิว วิธีลดปริมาณให้เหลือน้อยลงประมาณร้อยละ 20 หรือการเพิ่มลักษณะของรูปร่าง รูปทรง ให้เกิดความกลมกลืนขึ้น แต่ยังคงมีความขัดแย้งอยู่บ้างเล็กน้อยเพื่อแก้ความเบื่อหน่ายอันเกิดจากความกลมกลืนที่มากเกินไป ซึ่งจะทำให้งานออกแบบนั้น น่าสนใจ

ภาพที่ 1.28 แสดงภาพที่มีความขัดแย้งระหว่างสีของพื้นที่
(Richard Thomas, 2013)

ภาพที่ 1.29 แสดงภาพที่มีความขัดแย้งระหว่างสีขาวและดำทำให้ภาพดูน่าสนใจ
(Jim DeLillo, 2008)

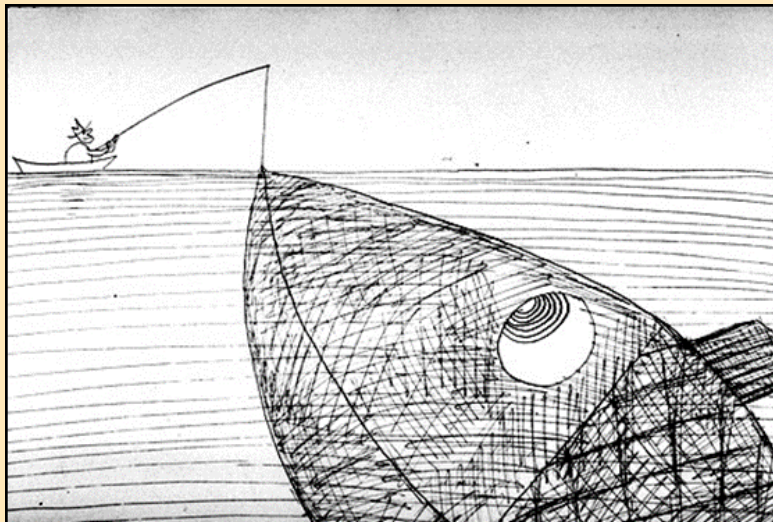
4.6 ขนาด สัดส่วน (Size Proportion)

ในการวาดภาพขนาดและสัดส่วนมีความสำคัญมาก ทุกส่วนของภาพวาดจะต้องมีความสอดคล้องกันของขนาดและสัดส่วน จะผิดเพี้ยนไม่ได้

ความหมายของขนาด (Size) และสัดส่วน ((Proportion)) ในทางทัศนศิลป์

ขนาด (Size หรือ Scale) สัดส่วน (Proportion) เป็นคำที่มีความหมายทั้งคล้ายกัน และ แตกต่างกันเล็กน้อย แต่มีความสัมพันธ์กันตลอดเวลา คือเป็นความสัมพันธ์ (Relative) ของส่วนย่อย (Detail) กับส่วนรวม (Mass) กล่าวคือ ขนาดเป็นส่วนย่อย หมายถึง ขนาดความใหญ่ ความเล็ก ความกว้าง ความยาว หรือความลึก ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งวัดได้ตามมาตรา ที่มนุษย์ได้กำหนดหน่วยวัดขึ้นมา เพื่อเป็นมาตรฐานใช้เรียกกัน สัดส่วนเป็นส่วนรวมหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่ง ที่มีขนาดต่างกัน เช่นการที่จะระบุว่าขนาดนั้นมีความใหญ่ เล็ก หรือมีความเหมาะสมพอดีแค่ไหนนั้น ต้องนำไปเปรียบเทียบกับขนาด โดยส่วนรวม (Mass) ที่เรียกว่าสัดส่วน (Proportion)

ยกตัวอย่างเช่นภาพด้านล่างนี้ ขนาดของคนตกปลาและ ปลา คือส่วนย่อย (Detail) แต่เมื่อมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนรวมก็จะเกิดสัดส่วนที่ไม่เหมาะสม

ภาพที่ 1.30 ภาพ "The Fisherman"
แสดงสัดส่วนที่แตกต่างกัน
(Saul Steinberg)

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายว่า “รูปร่าง” และ “รูปทรง” มีความแตกต่างกันอย่างไร
 2. จงอธิบายความแตกต่างของ “ขนาด” และ “สัดส่วน”
-